

УКРАЇНА І КУБАНЬ: ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ І ДОЛЯ

Останнім часом все більшої актуальності набирає питання етнічної приналежності жителів Кубані. Думки стосовно цього питання базуються на певних етнографічних даних та матеріалах стратиграфічних досліджень.

Мета дослідження – показати чи є Кубань історичним регіоном України. Розглянути Кубань, як регіон та прослідкувати історичні зв'язки між українцями та кубанськими козаками.

Вивченням цієї проблематики займаються як українські, так і російські вчені. Точки зору яких відрізняються. Ми не можемо дати однозначну відповідь на питання: «Чи можна вважати кубанських козаків за етнічною приналежністю українцями?».

Досліджують ці питання такі вчені, як Ф. Щербина, В. Сулятицький, В. Іванис, Д. Білий, Р. Коваль, Р. Польовий, В. Голобуцький, С. Голованова та інші.

Початок, звідки треба вивчати «Кубанське питання», слід шукати з моменту переселення українців у райони Чорномор'я. Адже переїхавши, козаки не забули рідної мови та традицій, які ми можемо побачити у мові, піснях та побуті кубанських козаків, історичні зв'язки між регіонами залишались і сьогодні.

Північно-західна частина нинішньої Кубанської області, тобто колишнє Чорномор'я, представляла ніким не заселену, пустельну місцевість. У момент переселення край був абсолютно вільний, тому переселившись, їм не доводилося вступати в конфлікти або ж ділити землю [18, 534]

Під час першої хвилі міграції, в 1792–1794 роках, із території України на Кубань переселилося близько 18 тисяч козаків із жінками. Згодом, прибуло ще 7000 козаків, які після ліквідації Запорозької Січі поселилися в різних місцях Новоросійського краю [1, 7]

Переселяючи чорноморців на Кубань, уряд Катерини II переслідував потрійну вигоду: знищити в Україні небезпечний для себе осередок нових заворушень, забезпечити надійну охорону своїх нових південних кордонів і створити умови для більш ефективного впливу на українських козаків, для швидкої втрати їхніх національних особливостей, звичаїв і мови[3,6]. Ще одну, невелику групу переселенців на Кубані становили запорожці, що втекли з Туреччини. Від 1806 – 1810 р. у Чорноморію переселилося окремо 162 задунайських запорожців [7, 173].

Хоч вони і переїздили в інший регіон, але це не означало, що вони мали забути свою культуру, звичаї тощо. Українські козаки перенесли свою культуру на кубанські землі.

На початку 60-х років XIX ст., коли позиції Росії на Півдні України, в Криму і на Кавказі досить зміцнилися, азовські козаки стали для російської влади небажаними, тому уряд вважав недоречним перебування Азовського козацького війська всередині імперії і намагався витиснути його на кавказький кордон. Імператор Олександр II видав «височайший указ» про переселення азовців. Так недоля об'єднала на Кубані дві гілки нащадків Запорізької Січі – чорноморців та азовців [6, 8].

Як ми бачимо, не безпідставними є твердження, що кубанські козаки є етнічними українцями. Та все ж не слід забувати, що на Кубані проживали й Донські козаки, тому розглядати етнічне питання цього регіону потрібно за достовірно відомими фактами. Деякі російські автори говорять про те, що Кубань заселяли, як правило, росіянами, а українців там була значно менша частина. Хоча 1913 р. «новгородці» Кубані становили вже 57% всього населення. За даними Кубанського статистичного комітету кількість українців серед «новгородніх» налічувала від 70% до 80%. У матеріалах перепису 1897 р. зазначено, що на Кубані тоді проживало 1911133 осіб. Із них українців, за знанням рідної мови було 49,1%, росіян – 41,17%. Про кількість українського населення свідчать дані сільськогосподарського перепису 1917 р., згідно з яким українці становили 56% усієї кількості, а росіяни – 36%. Перед революцією українці складали 60% усього населення Кубані – 1791000 чоловік [14, 262]. Відома також і мова, якою говорять кубанські козаки-чорноморці, а саме балачка. Це степовий говір української мови Північного Кавказу.

На Кубані, як історично – географічному регіоні, проживали переважно українці та росіяни, тому етнографічні особливості обох етносів наклали свій відбиток на різні частини населення [1, 338]. Спостерігалась боротьба двох етнографічних груп – великоруського й малоруського населення, під впливом цієї боротьби, маємо змішане, подвійне забарвлення. Це проявлялось у мові, побуті, звичаях [18, 67].

Помітний прояв зв'язку спостерігається в культурному житті Кубані, а саме: освітніх закладах, літературі, музиці, мистецтві. З огляду на це, можна провести паралелі між кубанськими козаками та українцями. Значна частина кубанців приїздила навчатись в Україну. Це свого роду був культурний обмін, серед відомих та значущих діячів Кубані ми можемо виділити: В.С. Мову, Я.В. Жарка, Г.В. Доброскока, Ф.А. Щербну та інші.

З кінця XIX століття на Кубані почав зміцнюватися рух на захист української національної культури: з'являються перші напівлегальні українські гуртки, тіснішають зв'язки з просвітницькими осередками в Україні.

Чимало уваги в Кубанській області приділяють хоровому пісенному мистецтву. Пісня завжди була невід'ємною частиною козацького побуту. Ця традиція бере свій початок ще з часів Запорозької Січі. Пісенна творчість кубанців була найрізноманітнішою, але в той же час подібною до української [3, 28].

У Кубанських станицях діяло близько 40 осередків «Просвіти», які займалися організацією випуску української преси українською мовою. Почали виходити тижневики «Чорноморець» і «Кубанська зоря». У Катеринодарі в 1901 році виникає місцева організація РУП (Револьюційна Українська партія) під назвою «Чорноморська громада», яку очолив

С. М. Ерастов. Сюди приїздили С. Петлюра, І. Ротар, П. Понятенко, Б. Мартос, І. Івасюк та інші. Громадське життя на Кубані оживилося наприкінці ХІХ століття. На той час в Катеринодарі відкрилась українська книгарня, почали влаштовувати Шевченківські свята, ставились аматорські українські вистави тощо.

У роки Громадянської війни виникають ідеї стосовно об'єднання Української Народної Республіки та Кубані (з 16.02.1918 Кубанська Народна Республіка). Та вони не знайшли свого відображення у діяльності владних кіл [4, 67].

Отже, питання Кубані, як історичного регіону України, залишається відкритим і до сьогодні. Ця тема є досить заполітизованою, а в той же час актуальною, так як безпосередньо пов'язана з територіальним питанням. Зробити однозначно правильний висновок не можна. Адже в будь – якому разі він не влаштує чи українських, чи російських історіографів.

Література

1. Білий Д. Д. Українці Кубані 1792–1921 рр. Еволюція соціальних ідентичностей. Монографія / Д. Д. Білий. – Львів; Донецьк: Східний видавничий двір, 2009. – 543 с.
2. Галаган М. З моїх споминів (1880-ті – 1920 рр). Документально-художнє видання / Передомова: Т. Осташко В. Соловйова. – К.: Темпора, 2006. – 656 с.
3. Герасименко Б. Українська культура на Кубані: історико-культурологічний нарис / Б. Герасименко. – Тернопіль: Просвіта, 2005. – 34 с.
4. Дацків І. Б. Українська дипломатія (1917–1923 рр.). У контексті світової історії / І. Б. Дацків. – Тернопіль, 2013. – 620 с.
5. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920) / Д. Дорошенко. – Мюнхен: Українське видавництво, 1969 – 543 с.
6. Іванис В. Боротьба Кубані за незалежність / В. Іванис. – Мюнхен, 1968 – 137 с.
7. Іванис В. Стежками життя: (спогади) Кн.2 / В. Іванис. – Новий Ульм, 1959 г. – 368 с.
8. Коваль Р. Нариси історії Кубані. – [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://ukrlife.org/main/kubann/1content.htm>. – Доступ. 23.04.2013
9. Кубань. Збірник статей про Кубань та кубанців / Кол. Автор. – Прага., 1926. – 310 с.
10. Матвієнко В. Українська дипломатія 1917–1924 рр. на теренах постімперської Росії / В. Матвієнко. – К., 2002. – 372 с.
11. Сулятицький П. Нарис історії революції на Кубані (ІІІ – 1917 – VI – 1918) / П. Сулятицький. – Прага, 1925. – 194 с.
12. Петлюра С. В. Статті, листи, документи / С. В. Петлюра, 1999. – 615 с.
13. Польовий Р. Кубанська Україна / Р. Польовий – К.: Діюкир, 2002. – 154 с.
14. Щербина Ф. А. Історія Кубанського казачого війська: в 2 т. – Т. 1. Історія краю / Ф. А. Щербина, А. Фелліцин. – Катеринодар, 1992 . – 547 с.